

Курилів, В. І. (2008) Методика викладання історії: Навчальний посібник. Х., Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 256 с.

Сесик, О. О. (2017) Педагогіка партнерства – ключовий компонент формули нової школи. *Класному керівнику. Усе для роботи* (6), 5-7.

REFERENCES

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia 13.05.2018).

Kontsepsiia «Nova ukrainska shkola» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (data zvernennia 13.05.2018).

Kravchynska, T. S. (2018) Realizatsiia pryntsyviv pedahohiky partnerstva v umovakh uprovadzhennia kontseptsii «Nova ukrainska shkola» *Vidkryta osvita: innovatsiini tekhnolohii ta menedzhment*, 265-276.

Kuryliv, V. I. (2008) *Metodyka vykladannia istorii: Navchalnyi posibnyk*. Kh., Toronto: TOV Vyd-vo «Ranok», 256 s.

Sesyk, O. O. (2017) *Pedahohika partnerstva – kliuchovyi komponent formuly novoi shkoly. Klasnomu kerivnyku. Use dlia roboty* (6), 5-7.

Larisa Polska,

history teacher

Artsyz educational support institution No. 1 - lyceum
with an elementary school and a gymnasium Artsyz city council
ar-school-1@ukr.net

Victoria Yaromenko,

methodologist of the scientific and methodical laboratory social and humanitarian education
department of teaching methods and content of education
the Municipal Higher Education Institution «Odesa Regional
Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council»
<https://orcid.org/0000-0003-1119-4907>
vyaromenko@ukr.net

PEDAGOGICS OF PARTNERSHIP AS A SPACE OF INTERACTION IN TEACHING COURSES IN CIVIL AND HISTORICAL FIELDS

Abstract. *The article defines the essence and methodical resources of teaching civic and historical courses based on partnership pedagogy. Emphasis is placed on the importance of partnership pedagogy as a modern paradigm of educational process organization. Based on the presentation of practical experience, the possibilities and effectiveness of cooperation of all participants in the educational process were presented.*

Keywords: *educational process, partnership pedagogy, activity approach, lifelong learning, key competencies.*

Дата надходження до редакції: 1.12. 2022 року.

© Польська Л.Д., Яроменко В.І., 2023

УДК: 372.461: 372.41

Портна Тетяна Михайлівна,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
Одеський приватний навчально-виховний комплекс
«Дошкільний навчальний заклад-спеціалізована
загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів «Хабад»»
Одеса, Україна

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація. *Працюючи поруч з професором Овчинніковою А. П. у школі № 37 м. Одеса, яка викладала у театральному класі курс по техніці та логіки мовлення, я була вражена, як її робота впливає на якість мови учнів. Під керівництвом А. П. Овчиннікової я спробувала адаптувати цей курс для учнів початкової школи. Діти, граючись, виконували вправи, які сприяли розвитку дихання, вчилися правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, чіткому виголошенню складів, слів та речень тобто працювали над покращенням дикції, звертали увагу на правильну розстановку наголосів. Вправи*

з логіки мови допомагали робити промову зрозумілою та виразною. В процесі роботи збільшувався обсяг пам'яті та покращилась якість грамотності.

Ключові слова: техніка мови, логіка мови, дикція, скоромовки, чистомовки, наголос, інтонація, виразність.

В останні роки в нашій країні спостерігалося надмірне захоплення уроками розвитку зв'язного мовлення, проте надії, які на них покладали, не виправдалися. Малий обсяг пам'яті та нерозвинена техніка мови у багатьох дітей спостерігається не зовсім правильна розстановка наголосів, проковтування закінчень слів, деякі діти недбало вимовляють слова.

З перших днів перебування у школі ми пропонуємо приділяти увагу техніці мови. «Що ж таке техніка мови? Техніка мови – це сукупність елементарних прийомів у сфері фонаційного дихання, мовного голосу і дикції, доведених до ступеня автоматизованих навичок, які дозволяють з максимальною ефективністю здійснювати мовний вплив в процесі ораторської діяльності або, зазвичай, міжособистісного спілкування...» – зазначає у книзі «П'ять кроків до хорошої мови» А. П. Овчиннікова (Овчиннікова, 1996). Робота проводиться в декількох напрямках: фонаційне дихання, голос і дикція.

Тренувальні вправи необхідно починати виконувати з перших днів навчання у школі. На початку вони проходять у вигляді фізкультхвилинок і різноманітних хвилинок відпочинку. Вправи можна побудувати так, щоб та чи інша група м'язів працювала активніше, а потім переходити до вправ, які включають у роботу всю систему мовленнєвого апарату: голос, дихання, артикуляцію.

Дикція – це чіткість вимови. Треба відчувати не тільки фрази і слова, але й кожен склад, кожен його букву. Розвивати артикуляцію губного апарату, язика і всіх тих частин, які виточують та оформляють приголосні. В цьому процесі велику роль відіграють м'язи, які потребують систематичного розвитку. З даного висловлювання можна зробити висновок, що для того, щоб відпрацювати у дитини навички правильної дикції, починати необхідно з тренування рухомих частин мовного апарату, тобто мовної гімнастики. У початкових класах необхідно застосовувати спеціальні комплекси вправ.

Одним із методів театральної педагогіки є метод словесної дії. Словесна дія це – мовленнєве вираження внутрішньої психофізичної дії. У дітей молодшого шкільного віку мова особливо пов'язана з рівнем розвитку емоційно-вольової сфери. Необхідно використовувати цей зв'язок для успішного формування культури мови і пропонувати учням вимовляти різні звуки зі словесною дією. Наприклад, вимовляється звук «А» з наступною словесною дією: радіємо, сумуємо, дякуємо, обурюємося.

Дані театральні методи, які застосовують у школі одночасно з навчанням грамоти, дають позитивний результат, так як вони приносять деяку емоційну розрядку і елемент творчості у діяльність дітей в процесі їх навчання, робить цей процес менш монотонним.

Після того, як закладені основи вимовляння звуків, іде наступний етап навчання- робота над складами.

А потім, сформувавши склади з цими голосними для учнів, можна запропонувати такі вправи:

- 1) Вимовити склади повільно і чітко;
- 2) Вимовити ті ж склади повільно і чітко, змінюючи динаміку звучання, поступово посилюючи або зменшуючи силу звуку;
- 3) Вимовити склади у різних діапазонах (низький регістр, середній регістр, високий регістр);
- 4) Вимовити склади, змінюючи тембр голосу так, щоб склади відрізнялися тональною висотою (рух по сходинокх вверх і вниз).

Після досягнення чіткості вимовляння складів, необхідно звернути увагу учнів на передачі образного змісту, тобто бачення. Цю активність дає нам задача втілювати в інших свої бачення. Учні вимовляють склади з такою дією: дивуються, жаліються, заперечують, закликають до дії, співчують.

Діти, граючись, виконують вправи, які сприяють розвитку мовлення. Вправи з логіки мови допомагали робити промову зрозумілою та виразною. В процесі роботи збільшувався обсяг пам'яті та покращилась якість грамотності.

На сучасному етапі життя висунуло суспільний запит на творчу та культурну особистість, здатну, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити й генерувати ідеї, приймати нестандартні, сміливі рішення, вміти реалізовувати свої переконання на високому культурному рівні.

Ідея про необхідність впровадження театральної педагогіки в шкільну належить видатним науковцям С. Т. Шацькому, Е. Л. Ільїній, Ю. І. Рубиній. А. С. Макаренко – один із засновників використання в Україні театральної педагогіки, її технології й техніки як складових педагогічної майстерності. Він зробив перші практичні кроки в застосуванні театральної технології для рішення найважливіших завдань виховання й навчання. Значний внесок у методологію й методику вивчення цього питання зробив В. О. Сухомлинський. Він вважав, що педагогічна техніка, з використанням акторської майстерності, є основою професійної культури педагога. Театральна педагогіка містить

у собі способи й методи, за допомогою яких можна уникнути деяких прогалин шкільної педагогіки у формуванні культури поведінки та культури мовлення молодших школярів. Вона так само допомагає відкрити нові шляхи для рішення цієї проблеми.

В останні роки в нашій країні спостерігалось надмірне захоплення уроками розвитку зв'язного мовлення, проте надії, які на них покладали, не виправдалися. Малий обсяг пам'яті та нерозвинена техніка мови (слабка дикція, незнання норм літературної вимови, боязнь власного голосу, уривчасте дихання...) призводять до того, що зв'язана мова у молодших школярів складається лише з 2-3 речень. Більш різкі відхилення: заїкання, недорікуватість, спотворення шиплячих приголосних, шепелявість – складають порівняно невеликий відсоток серед усіх випадків мовних недоліків. У багатьох дітей спостерігається не зовсім правильна розстановка наголосів, проковтування закінчень слів, деякі діти недбало вимовляють слова. Тут доречно згадати слова про те, що навіть добрий від природи голос, слід розвивати не тільки для співу, але й для промови.

Знаючи загальний процес звукоутворення, ми можемо визначити, що взагалі, механізм голосоутворення вимагає виправлення або тренування для кращої координації роботи всієї системи, тобто з перших днів перебування у школі ми пропонуємо приділяти увагу техніці мови. «Що ж таке техніка мови? Техніка мови – це сукупність елементарних прийомів у сфері фонаційного дихання, мовного голосу і дикції, доведених до ступеня автоматизованих навичок, які дозволяють з максимальною ефективністю здійснювати мовний вплив в процесі ораторської діяльності або, зазвичай, міжособистісного спілкування...» – зазначає у книзі «П'ять кроків до хорошої мови» А. П. Овчинікова (1996). Робота проводиться в декількох напрямках: фонаційне дихання, голос і дикція.

Тренувальні вправи необхідно починати виконувати з перших днів навчання у школі. На початку вони проходять у вигляді фізкультхвилинок і різноманітних хвилинок відпочинку. Вправи можна побудувати так, щоб та чи інша група м'язів працювала активніше, а потім переходити до вправ, які включають у роботу всю систему мовленнєвого апарату: голос, дихання, артикуляцію.

Необхідно визначити характер послідовності вправ таким чином, щоб використовуючи на всіх психологічних рівнях, вони автоматизували засвоєння дії, їх виконання відбувалося без втручання і управління з боку свідомості, що з часом обов'язково приведе до формування стійких навичок.

В голосі розрізняють наступні якості: діапазон, висоту, силу і тембр. Діапазоном голосу називають той об'єм звуків, який здатний охопити голос в мові. Діапазон голосу – це його здатність змінювати висоту звучання. В мові звуки швидко змінюють один одного, підкоряючись законам мовленнєвої вимови. У залежності від інтонації, яка висловлює смисловий та емоційний зміст мови, голос ковзає на голосних то вгору, то вниз. Розвиток діапазону голосу залежить від слуху учнів, та часто навіть розрізняючи висоти, учні не можуть відтворити їх голосом, поки не налагодиться вся координація мовленнєвого апарату: голос, дихання, артикуляція.

Висота голосу залежить від довжини та товщини зв'язок, від їх здатності видавати певну кількість коливань в секунду і від індивідуальної збудженості нервів гортані.

Тембр голосу визначається, перш за все, будовою гортані та її розмірами, силою мускулатури, тонутом м'язів, розміром голосових зв'язок, характером їх змикання. Початковий тембр голосу може змінюватися в резонаторних порожнинах.

Резонатори – це порожнини, які здатні створювати явище резонансу, тобто відповідне звучання на той чи інший звук, та його висоту. Грудна клітина, трахея, бронхи, порожнина гортані, рот, носоглотка, додаткові порожнини носа є резонаторами.

Сила голосу- це здатність звучати з різною гучністю. Сила голосу залежить від сили підв'язкового тиску: якщо тиск сильний, то і звук сильний, якщо слабкий – то звук слабкий. Для сили звуку має значення його «політність», яка залежить від правильного використання резонаторів.

Для тренування цих якостей голосу існують різноманітні вправи. Обов'язковим має стати правило – йти слід від найлегших вправ до складніших. Є вправи на розвиток певних елементів голосового апарату, але назавжди можна різко розмежувати ці вправи, так як у всіх вправах, в тій чи іншій мірі, існує зв'язок ряду елементів голосоутворення: дихання зі звуком, дихання і тембр, тембр і сила голосу і. т. п.

Дикція – це чіткість вимови. У театральній педагогіці довгий час працюють над дикцією, вимовою. Треба відчувати не тільки фрази і слова, але й кожен склад, кожен його букву. Розвивати артикуляцію губного апарату, язика і всіх тих частин, які виточують та оформляють приголосні. В цьому процесі велику роль відіграють м'язи, які потребують систематичного розвитку. З даного висловлювання можна зробити висновок, що для того, щоб відпрацювати у дитини навички правильної дикції, починати необхідно з тренування рухомих частин мовного апарату, тобто мовної гімнастики.

У початкових класах необхідно застосовувати спеціальні комплекси вправ.

Для того щоб виправити неорганічні недоліки мови, необхідно, одночасно із вивченням графічного зображення букв, з перших уроків знайомити учнів з їх правильним звуковим утворенням, чіткою артикуляцією. Коли учні правильно засвоюють утворення кожного звуку можна переходити до конкретної роботи з використанням методів театральної педагогіки.

Одним із методів театральної педагогіки є метод словесної дії. Словесна дія це – мовленнєве вираження внутрішньої психофізичної дії. У дітей молодшого шкільного віку мова особливо пов'язана з рівнем розвитку емоційно-вольової сфери. Необхідно використовувати цей зв'язок для успішного формування культури мови і пропонувати учням вимовляти різні звуки зі словесною дією. Наприклад, вимовляється звук «А» з наступною словесною дією: радіємо, сумуємо, дякуємо, обурюємося.

Дані театральні методи, які застосовують у школі одночасно з навчанням грамоти, дають позитивний результат, так як вони приносять деяку емоційну розрядку і елемент творчості у діяльність дітей в процесі їх навчання, робить цей процес менш монотонним.

Після того, як закладені основи вимовляння звуків, іде наступний етап навчання – робота над складами. Учні пропонується вимовити повільно і чітко голосні в такому порядку: І, Е, А, О, У, И, приділяючи особливу увагу правильній дії мовленнєвого апарату дитини при вимовлянні кожного звуку.

А потім, сформувавши склади з цими голосними для учнів, можна запропонувати такі вправи:

- 5) Вимовити склади повільно і чітко;
- 6) Вимовити ті ж склади повільно і чітко, змінюючи динаміку звучання, поступово посилюючи або зменшуючи силу звуку;
- 7) Вимовити склади у різних діапазонах (низький регістр, середній регістр, високий регістр);
- 8) Вимовити склади, змінюючи тембр голосу так, щоб склади відрізнялися. Наступним етапом роботи над дикцією є вимовляння скоромовок і чистомовок різного ступеню важкості, відповідних запропонованому методу навчання. Скоромовки - це майстерно придумані тексти з підібраними важкими поєднаннями звуків. Учителю необхідно зробити добірку скоромовок та чистомовок на кожен приголосний звук. Спочатку для роботи вибирають найбільш доступні скоромовки і чистомовки. тональною висотою (рух по сходінках вверх і вниз).

Після досягнення чіткості вимовляння складів, необхідно звернути увагу учнів на передачі образного змісту, тобто бачення. Цю активність дає нам задача втілювати в інших свої бачення. Учні вимовляють склади з такою дією: дивуються, жаліються, заперечують, закликають до дії, співчують.

Робота над скоромовкою має такий алгоритм:

- 1) Учні слухають скоромовку у виконанні вчителя і намагаються зрозуміти її сенс;
- 2) Необхідно потренувати учнів у вимовлянні найбільш складних складів, слів і словосполучень;
- 3) Для досягнення бажаного результату цілий текст скоромовки вимовляється беззвучно, з чіткою артикуляцією;
- 4) Наступний етап – скоромовка промовляється вголос у повільному темпі;
- 5) Для виключення монотонності у роботі над текстами кожне наступне вимовляння скоромовки пропонується проводити з постійним збільшенням або зменшенням динаміки звучання, зі зміною логічного наголосу на кожному наступному слові;
- 6) Зміна темпу вимовляння є заключним етапом в роботі.

Переконайтеся в тому, що правильна дикція засвоєна, скоромовка вимовляється легко, без труднощів, можна ускладнити завдання, промовляючи скоромовку з різною словесною дією. Прикладом може слугувати діалог двох учнів, один з яких виступає в ролі «вчителя», використовуючи завчений текст скоромовки. «Вчитель» хвалить – «Учень» радіє; «Вчитель» – наставляє учня, «Учень» – засмучується і. т. п.

У таких діалогах можуть бути використані одна чи кілька попередньо вивчених скоромовок. Найскладнішим етапом може виявитися робота над текстом з'єднаних скоромовок. Їх поєднання у невідгадливую розповідь, надає вправі особливу цікавість. Вимовляння такого тексту є складним завданням для учнів початкових класів, так як вимагає втілення всього комплексу знань, умінь і навичок у техніці та логіці мови.

В усному мовленні завжди є контакт зі слухачами. Тому при переході згорнутого внутрішнього мовлення у зовнішнє розгорнуте, мовець максимально використовує не тільки виразні мовленнєві засоби, але і немовні: інтонації, паузи, жести, міміку, які залишилися незмінними супутниками в усному мовленні. Шлях до поживлення письмового мовлення пов'язаний, перш за все, з процесом розуміння написаного автором. Щоб розібратися у складному и довгому мовленнєвому потоці, читач має не тільки розуміти слова у даному контексті, але й уміти аналізувати складні логіко-граматичні фрази, вміти виділяти ті з них, які мають провідне значення для розуміння думки уривка або всього

твору.

Закони, які дають можливість розуміти думку автора і правильно передавати її у звучному мовленні, називаються законами логіки мовлення, які засновані на законах граматики. З якими ж поняттями логіки мовлення необхідно ознайомити учнів початкових класів?

Розділові знаки допомагають визначити логічні паузи в аналізованому тексті. Логічна інтонація залежить від характеру логічних пауз. Ці паузи можуть бути сполучними або роз'єднувальними. Сполучна пауза у передачі змісту виникає, коли думка продовжується у своєму розвитку, голос при творенні фрази у цих паузах залишається на відомій висоті, ніби попереджуючи про незакінченість висловлення. Роз'єднувальні паузи слугують передачі закінченої думки, голос у цих паузах опускається вниз і дає зрозуміти, що думка закінчена. Необхідно наполягати на тренуванні логічних інтонацій, а також вимагати точного відтворення голосом інтонації відповідної природі того чи іншого розділового знаку: крапки, коми, двокрапки і. т.п. Без цих інтонацій вони не виконують свого призначення... «Заберіть від крапки її фінальне, завершальне голосове пониження і слухач не зрозуміє, що фраза закінчена і продовження не буде. Заберіть від знаку питання характерне для нього звукове «квакання», слухач не зрозуміє, що йому дають запитання, на яке чикають відповіді... У цих інтонаціях є якісь вплив на слухачів, який зобов'язує їх до чогось: питальна фонетична фігура – до відповіді, оклична – до співчуття, схвалення чи протесту, дві крапки – до уважного сприйняття подальшого мовлення. Розглядаючи природу коми він відмічає її «чудодійну властивість»: на останньому складі слова, який стоїть перед комою, загинати звук вгору. Для крапки з комою, у мові що звучить, характерна інтонація деякого пониження меншого, ніж при крапці, але значно більшого, ніж при комі, так як крапка з комою, зазвичай, розмежовує частини речення, у якому вже є коми. Інтонація знаку тире характеризується не тільки підвищенням, але і обов'язковою паузою, значно більшою ніж пауза при комі.

Невміння володіти мистецтвом голосоведіння логічної мелодії ускладнює розуміння вимовленої думки, і навпаки, здатність виразно, яскраво передавати голосом суттєвий розвиток фрази, звільнює мовця і слухача від напруги, яка заставляє першого поспішати, а другому перешкоджає сприймати мову у всій її змістовній і емоційно-експресивній спрямованості.

Необхідною умовою для здійснення правильного, яскравого донесення думки до слухача є також вміння вимовляти слова разом, що входять до мовленнєвого такту, вимовляти їх, як одне велике слово. А також, як у слові один із складів є більш виділеним, так і в такті завжди є слово, яке має виділятися яскравіше інших, а у якомусь із тактів буде слово, найбільш важливе для всього змісту думки, фрази. Воно буде називатися головним логічним наголосом фрази. Всі інші, слова, що виділяються у такті, будуть мати назву другорядних логічних наголосів. Визначити головний наголос слова в першій фразі, можна тільки виходячи з мети висловлювання.

Уроки логіки мови є наступним етапом у розвитку мовлення школярів молодших класів. Ми знайомимо дітей з поняттями, такими, як логічний наголос, пауза, правильною інтонацією, яка належить певному розділовому знаку. На рецептивному рівні діти, наслідуючи вчителя, вимовляють звуки, використовуючи інтонацію, яка відповідає певному розділовому знаку.

Наприклад: І, Е, А, О, У, І; І! Е! А! О! У! І!

Потім така ж робота проводиться зі складами і словами. При навчанні на рецептивному рівні можливе застосування наступних вправ. Діти слухають вчителя і визначають на слух, який розділовий знак він інтонує. Коли інтонації кожного окремого знаку засвоєні, можна запропонувати дітям вимовляти звуки з використанням у якості інтервалів різноманітні розділові знаки. Наприклад: І, Е? А! О-У, І.

Аналогічна робота проводиться на складах і словах.

На наступному етапі дуже корисна робота з прислів'ями та приказками. На початку вчитель показує, як розбити кожну окрему приказку, приділяючи увагу змісту, підтексту, паузам, логічним наголосам. Обробка відбувається індивідуально і за допомогою хорового методу вимовляння. У шкільній практиці відомі три форми вимовляння: індивідуальне, діалогічне і хорове. Хорове вимовляння прийшло в практику школи давно, ще К.Д. Ушинський рекомендував його, як прийом, який допомагає покращити сприйняття у втомленому та розсіяному класі. При роботі над мовою ми шукали такі прийоми, які б допомогли втягнути у загальний педагогічний процес увесь клас, в тому числі і менш здібних і старанних учнів. Хорове вимовляння незмінно, так як воно не дозволяє нікому із учнів залишатися пасивним. Необхідним є також індивідуальний тренінг, хоча можливості для цього досить обмежені, так як би на кожного учня затратити по 1,8 хвилини, на вправу педце цілий урок.

У початкових класах, крім того, важко заставити дітей сидіти і пасивно слухати, як по черзі будуть тренуватися їх товариші, а у живому рухливому класі це зовсім неможливо. Тому у практиці школи

давно застосовується хороше вимовляння тексту. Цей прийом використовують на уроках багатьох предметів, він дає хороші результати за умови, що вчитель має розвинутий слух і розподільну увагу, дякуючи яким він чує окремі голоси в хорі і виправляє допущені учнями помилки. Треба сказати, що застосовувати хорові вправи можна тільки для відпрацювання техніки і логіки мови практично неможливо: самі вправи включають емоційну та образну виразність. На якому предметі не застосовувалось би хороше читання, вчитель має слідувати не тільки за змістом вимовленого, але і за формою, вимагаючи простого, природного звучання, виправляючи всі помилки. Прийняте у методиці правило: у школі не має бути невиразного хорового промовляння. Виразне хороше промовляння покаже суттєвий, позитивний вплив на виразність індивідуального вимовляння і культуру мови учнів.

Дитина, знаходячись з іншими дітьми, які емоційно вимовляють текст, мимоволі піддаються їх впливу і постійно емоційно збагачуються, впевнюються в тому, що він може вимовляти текст виразно. Слухові враження посилюються мовно-руховими відчуттями. Багатоголосе читання вчить передавати думку і відчуття у мовленнєвій інтонації, використовувати засоби виразності: посилювати і послаблювати гучність, прискорювати і сповільнювати темп, підвищувати і понижати тон, користуватися різноманітними тембровими фарбами. Якщо говорити про міжпредметні зв'язки, то найбільш органічний зв'язок існує між виразним читанням та співом.

Художнє читання - література, яка звучить, як музика. У літератури свої закони. Читання, яке має багато спільного зі співом, тим не менш, багато чим відрізняється від вокалу. Для художнього читання важливе значення має мовленнєвий слух, який є основою формування культури усного мовлення. В тому, що мовленнєвий слух не співпадає з музичним слухом, нас переконують випадки коли особи з дуже слабким музичним слухом є дуже здібними і навіть талановитими читцями. Розвиток мовленнєвого слуху явно і переконливо відбувається у процесі занять мовленнєвого хору. Мовленнєвий хор, у залежності від вікового складу учасників, може бути двоголосим, триголосим і чотириголосим. Як кожному колективному виконанню, багатоголосе читання для узгодженості звучання потребує диригування. Диригування у багатьох випадках індивідуальне, але принцип його полягає в тому, щоб рух руки диригента відповідав метричній одиниці. Для того, щоб участь у колективному читанні приносила найбільшу користь, воно має бути для кожного учасника свідомим. Кожен учасник має розуміти, що він хоче сказати, як цього досягнути. Тому хоровому читанню має передувати докладний і ретельний аналіз і розбір того, над чим діти будуть працювати хоровим методом.

Однією з умов удосконалення навичок усного мовлення є створення в школі загальної атмосфери культури мовлення. Доцільно відпрацювати ряд правил, як для учителя, так і для самих учнів, уважно слідувати за їх виконанням.

Ось їх приблизний список:

1. Не вимовляй слова скоромовкою.
2. Чітко вимовляй всі звуки у словах.
3. Говори зрозуміло та членороздільно, щоб тебе могли добре чути і розуміти ті, до кого ти звертаєшся.
4. Говори рівно, не підвищуй без потреби голос.
5. Дотримуйся пауз між реченнями і між окремими смисловими частинами речення.
6. Намагайся говорити і читати так, щоб зацікавити слухачів.

Одним із методів розвитку мовлення є введення словниково-зрозумілої основи мовлення за зразком словників-тезаурусів. Тут робота може вестися у двох напрямках. Як робота безпосередньо зі словником, так і створення власних словників. А. П. Овчиннікова пропонує варіант складення «антисловників», у яких діти збирають слова, які неправильно звучать, організовуючи своє сприйняття на оцінково-об'єктивних критеріях, що направлені на усвідомлення логіко-нормативних функцій мови.

Приблизний мовленнєвий тренінг, який дає можливість попрацювати над всіма розділами техніки і логіки мовлення, а також допомагає позитивно впливати на постановку мовлення молодших школярів. Схожі тренінги проводяться на початку уроку і є «розминкою».

1. Вправи для тренування мовленнєвого апарату, тобто лицьова гімнастика.
2. Працюємо над артикуляцією та дикцією.
РЛІ РДЕ РЛА РЛО РЛУ РУІ
ЛРІ ЛРЕ ЛРА ЛРО ЛРУ ЛРИ
а) беремо дихання після першого рядка і в кінці;
б) беремо дихання на початку і не добираємо до кінця;
в) змінюємо динаміку (тихо, голосно);
г) змінюємо тембр (постійно змінюємо);

д) говоримо зі складів чистомовку з логічними наголосами і паузами;

е) говоримо скоромовку.

3. Робота над зміною темпу мовлення.

4. Робота над правильним вимовлянням слів (слова, в яких треба запам'ятати, де ставити наголос).

а) учні читають добірку слів хором, і запам'ятовують правильність їх вимови;

б) «аукціон знань» – запам'ятовуємо слова;

в) читаємо ці слова, використовуючи інтонацію розділових знаків. Наприклад: Завдання! Кілометр, читання, листопад? Каталог-помилка.

Робота над скоромовкою.

Скоромовки допомагають нам у роботі над дикцією.

1. Артикуляція. Наприклад, кажемо скоромовку: « У бобра багато добра».

2. Робота над складами, у яких є труднощі (бо, ба, бра).

3. Вимовляючи скоромовку, тренуємо дихання.

Працюємо над логікою мовлення. У відповідях на питання діти роблять логічний наголос і паузи.

а) Хто є головною діючою особою?

б) Що є у бобра?

4. Вимовляємо скоромовку з питальною та окличною інтонацією.

5. Метод імпації, тобто входження в роль. Граємо ролі і вимовляємо скоромовки. Наприклад, учень запізнився, а його зустрічає директор, або зубний лікар і хворий.

Розігруємо сценку, вимовляючи скоромовку : Ранок. Дзвонить будильник. Мама будить дитину. Дитина не хоче вставати. На кухні кипить чайник.

Тільки виконуючи без помилок та труднощів всі ці вправи, учні зможуть втілювати свої вміння і навички у процесі виразного читання, що є наступним етапом у розвитку мовлення молодших школярів.

Як навчитися гарної, правильної інтонації? Відповідь на це питання негативна. Навчитися інтонації не можна. Це те саме, що навчитися плакати, сміятися, сумувати, радіти і. т. п.

Інтонація мовлення у певній життєвій ситуації приходить сама собою, про неї не треба ні думати, ні турбуватися. Більше того, як тільки ви намагатиметесь її створити, це буде помітно, як фальш. Але є спосіб знайти інтонацію - поставити перед собою задачу прочитати будь-який текст, складений не нами..

Читання вголос, як усне мовлення, звернене до слухачів. Для сприйняття мовлення і читання необхідно, щоб слухачі розуміли те, про що їм говорять або читають. Надзвичайно важливо, щоб при першому знайомстві з твором, учням він сподобався. Тому до першого читання вчитель має готуватися до читання твору або дати учням можливість дати послухати читання майстра у запису. Якщо вчитель знає, що хто-небудь із учнів може добре прочитати твір, то він має попередньо такого читця. а не покладатися тільки на те, що даний учень чи учениця добре читають. При цьому може бути і неправильним саме сприйняття слухачами. Тому перше читання підготовлюється бесідою або лекцією вчителя. Втілення розуміння твору у слові, що звучить вимагає від школяра хорошої техніки мовлення, а також розуміння того, що саме і для чого (з якою метою) читець хоче довести до слухача, тобто заволодіти логікою мовлення. Знати як і у якому напрямку впливати на слухача, які у відповідь думки і почуття пробудити, що змусити його «побачити», які викликати оцінки і до яких висновків привести.

Узагальнюючи викладений матеріал, хочеться звернути увагу на особливу роль вчителів та батьків у становленні процесів засвоєння дитиною культури мовлення. Створенню сприятливих умов функціонування мовленнєвого середовища сприяє певний фон, що оточує дитину. Тут важливе місце займає відвідування театрів, виставок, концертів, організація лекторіїв для батьків та учнів школи у роботі над культурою мовлення.

Таким чином, у результаті теоретичного аналізу ми розглянули шляхи і засоби становлення мовленнєвої культури молодших школярів, а також виявили умови, що сприяють усному функціонуванню логічних та емоційних компонентів мовленнєвої культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Зязюн, І. А.; Сагач, Г.Н. (1997) Краса педагогічної дії. К. :Українсько-фінансовий інститут менеджменту і бізнесу.

Овчиннікова, А. П. (1993) «Дилема читця» як проблема трансляції і комунікації. *Теорія, методологія і практика наукової творчості*. Одеса.

Овчиннікова, А. П. (1993) Мовленнєва комунікація і мистецтво спілкування. Одеса.

Овчиннікова, А. П. (1996) П'ять кроків до хорошого мовлення. Одеса.

REFERENCES

Zyazyun, I.A.; Sagach, G.N. (1997). Beauty of pedagogical action. K.: Ukrainian Financial Institute of Management and Business.

Ovchynnikova A. P. (1993). "Reader's Dilemma" as a Problem of Transmission and Communication. *Theory, Methodology and Practice of Scientific Creativity*. Odessa.

Ovchynnikova, A. P. Speech communication and the art of communication.

Ovchynnikova, A. P Five steps to good speech. Odessa.

Tatyana Portnay,

Deputy Director for Educational Work,

Odesa Private Educational Complex

"Chabad Preschool - Specialized Secondary School of I-III Degrees",

Odesa, Ukraine

METHODS OF FORMING THE SPEECH CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS USING THEATER PEDAGOGY MEASURES

***Abstract.** Working next to Professor Ovchinnikova A.P. at school № 37 in Odessa, who taught a course in theatre class on the technique and logic of speech, I was impressed by how her work affects the quality of students' speech. Under the guidance of A. P. Ovchynnikova, I tried to adapt this course for primary school students. Children, while playing, did exercises that promoted the development of breathing, learned to pronounce vowels and consonants correctly, to pronounce syllables, words and sentences clearly, that is, worked on improving diction, paid attention to the correct placement of accents. Exercises on the logic of speech helped to make the speech clear and expressive. In the process of work, the memory capacity increased and the quality of literacy improved.*

***Key words:** speech technique, logic of speech, diction, tongue twisters, purity, stress, intonation, expressiveness.*

Дата надходження до редакції: 20.02.2023 р.

© Портна Т.М., 2023

УДК 37.01/09.005.3.006.3/8

Стародубцева Катерина Володимирівна,

головний спеціаліст відділу роботи з експертами управління

Державної служби якості освіти в Одеській області;

аспірантка кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

Одеса, Україна

СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

***Анотація.** У статті проаналізовано результати сертифікації педагогічних працівників за останні чотири роки (з 2020 по 2023 роки) в Одеській області, висвітлені основні етапи проведення сертифікації педагогічних працівників.*

***Ключові слова:** сертифікація, сертифікація педагогічних працівників, зовнішнє оцінювання, професійний розвиток.*

Постановка проблеми. В основі прогресу суспільства лежить зростання ролі освіти і професійної діяльності вчителя, що передбачає його постійний професійний розвиток, удосконалення професійних компетентностей та самоосвіту. Вдосконалення професійної діяльності вчителя є однією з складових реформування української освіти в контексті Концепції «Нової української школи» (2016), Державного стандарту початкової загальної освіти (2018), Державного стандарту базової середньої освіти (2022), Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» і «Вчитель з початкової освіти» (2020). Все це обумовлює необхідність дослідження питання щодо зовнішнього оцінювання результативності професійної діяльності вчителів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема зовнішнього оцінювання педагогічної діяльності вчителів не знайшла належного висвітлення в педагогічній науковій літературі. Проблема зовнішнього оцінювання педагогічної діяльності вчителя опікувались А. Панченко, Т. Казаріцька,